

endum, quàm ad exemplum uanæ gloriæ fugiendî appetitus præstandû. Nam magna-
 gnaia dei tanta tacere non potuerunt, neq; debuerunt. Et quomodo tacere potuissent,
 uidentes in oblato præuaricatoris, sed iam sibi restituti figuram, & primi Adam an-
 tequam peccasset, symbolum: Nam ut primus Adam digitis dei formatus, continuo
 audiuit, & nunquam edoctus locutus est: sic oblatus, digitis domini tactus, continuo
 audiuit, & locutus est quæ nunquam didicerat. Non ergo natura sumus surdi & mu-
 ti, & organorum quæ deus fecit, impedimenta habentes: sed id præuaricatiõis opus
 est. Quod uidentes illi, spiritu sancto moti, in hanc uocem proruperunt: Bene omnia
 fecit: tanquam confitentes ipsum eum esse, de quo post primi hominis creationem di-
 ctum est: Viditq; deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Et addiderunt: Et sur-
 dos fecit audire, & mutos loqui. Quod nõ solum de eo, qui oblatus fuerat, uerũ est: Gene. 1.
 sed & de ipsis, quibus secreta operatione auditum tribuerat, & affatum ad magnaia
 dei prodenda, ad quæ prius surdi erant atq; muti. Sic ergo nos uisitare dignetur qui
 tangit & sanat, & uerbo potest omnia: ut audientes & loquentes nunquam ab obe-
 dientia & laude diuina cessemus, magnaia eius indies magis atq; magis prædicãdo:
 cui debet creatiõis & recreatiõis, & instaurationis nostræ gratia. Cui in gloria dei pa-
 tris cum spiritu sancto, confessio honor, & gratiarũ actio in oia seculorũ secula. Amẽ.

C A P V T O C T A V V M.

IN diebus illis, iterum cum turba multa esset, nec haberent 39
 quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor
 reor super turbam: quia ecce iam triduo sustinent me, nec
 habent quod manducant. Et si dimisero eos ieiunos in do-
 mum suam, deficient in uia: quidam enim ex eis de longè
 uenerunt. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic satu-
 rare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui
 dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens
 septem panes, gratias agens, fregit, & dabat discipulis suis, ut apponeret: &
 apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & ipsos benedixit, &
 iussit apponi. Et manducauerunt, & saturati sunt: & sustulerunt, quod su-
 perauerat de fragmētis, septē sportas. Erant autē qui manducauerāt, qua-
 si quatuor milia, & dimisit eos. ¶ Et statim ascendens nauim cum discipu- 40
 lis suis, uenit in partes Dalmanutha. Et exierunt Pharisei, & cœperunt con-
 quirere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo, tentantes eum. Et in-
 gemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico uo- 41
 bis, si dabitur generationi isti signum. ¶ Et dimittens eos, ascendit iterum
 nauim, & abiit trans fretum. Et oblitum sunt panem sumere: & nisi unum pa-
 nem nõ habebāt secum in naui. Et præcipiebat eis, dicens: Videte & caue-
 te à fermento Phariseorum, & fermento Herodis. Et cogitabant ad alteru-
 trum, dicentes: quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis **I E S U S**:
 Quid cogitatis quia panes nõ habetis? Nõdũ cognoscitis nec intelligitis?
 Adhuc cæcatum habetis cor uestrum? Oculos habentes, non uidetis: & au-
 res habentes, non auditis? Nec recordamini quando quinque panes fregi:

in quinque milia, & quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Di- 25
 cunt ei: Duodecim. Quando & septem panes in quatuor milia, quot spor-
 tas fragmētōrū tulistis? Et dicūt ei: Septē. Et dicebat eis: Quomodo non-
 dum intelligitis? Et ueniunt Bethsaidā, & adducunt ei cæcum, & rogabant
 eum ut illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra uicum:
 & expuens in oculos eius impositis manibus suis, interrogauit eum, si quid 30
 uideret. Et aspiciens, ait: Video homines uelut arbores ambulantes. Dein-
 de iterū imposuit manus super oculos eius, & cœpit uidere, & restitutus est,
 ita ut clare uideret omnia. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in
 42 domum tuam: & si in uicum introieris, nemini dixeris. ¶ Et egressus est IESVS
 & discipuli eius in castella Cæsareæ Philippi: & in uia interrogabat di- 35
 scipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines? Qui responderūt
 illi, dicētes: Alii Ioannem Baptistam, alii Heliam, alii uero quasi unum de
 prophetis. Tunc dicit illis: Vos uero quem me esse dicitis? Respondēs Pe-
 trus, ait ei: Tu es CHRISTVS. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de
 illo. Et cœpit docere eos, quoniā oportet filium hominis pati multa, & re- 40
 probari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occīdi, & post
 tres dies resurgere. Et palàm uerbum loquebatur. Et apprehendēs eum Pe-
 trus cœpit increpare eum. Qui conuersus & uidēs discipulos suos, commi-
 natus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quæ dei
 43 sunt, sed quæ sunt hominum. ¶ Et conuocata turba cum discipulis suis, di- 45
 xit eis: Si quis uult me sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam,
 & sequatur me. Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet eā:
 qui autem perdiderit animam suam propter me & euangelium, saluū faciet
 eam. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimen-
 tum animæ suæ faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro anima 50
 sua? Qui enim me confessus fuerit, & uerba mea in generatione ista adulte-
 ra & peccatrice, & filius hominis cōfitebitur eum, cum uenerit in gloria pa-
 tris sui cum angelis sanctis.

ANNOTATIONES BREUES L. CIRCA LITERAM CA. VIII.

1	illis - iterum	περιουήματα	16	spiritu * autē suo,
2	quod	plurale.	18	panem
	τί	12	de fragmentis	ἄρτους
	quid	κλασμάτων	fragmentorum	plurale. (rutrum
	& infra.	fragmentorum	20	Et cogitabant ad alte-
2	conuocatis	12	quasi	ἢ διελογίζοντο πρὸς
	* ὁ ἰησοῦς	ὡς	fermè	ἑκάλληε
	IESVS	ascendens nauim	Et disputabant inter	
2	discipulis * autē suis	13	& infra. (lese	
10	& - ipsos	ἔμβας εἰς τὸ πλοῖον	22	cognoscitis
11	apponi * ἢ αὐτὰ &	ingressus in nauim	νοήτε	
11	qd' superauerat ipsos	& infra.	25	milia: - &
				26 Quando

26	Quando & ὅτε δὲ	33	ita ut clare uideret oīa ἀνέβλεψε τηλαυγῶς	43	audenter increpare
26	Quando autem septem – panes	33	& respexit clare oēs ἀπαντας	43	comminatus est
26	quot sportas πόσων σπορίδιων πλησ ρώματα	34	& si (mum tuam μηδὲ	46	deneget ἀπαρνησάτω
27	quot sportarū pleni- tudines	34	nemini dixeris. μηδὲ εἴπῃς τινὶ	47	abneget Qui enim
27	dicunt – ei.	34	necq; dixeris cuiquā dixeris	48	ὅς ᾧ ἄρ Quicumque enim & infra.
27	nondum οὐ	34	* ἐρτῆ κώμη in uico.	48	euangeliū, * οὕτως sic
28	non ueniunt ἐρχομαι	35	in castella εἰς τὰς κώμας	49	detrimentum faciat. ζημιωθῆ
29	singulare, extra uicum; ἐξω πῆς κώμης	36	responderūt – illi di- Baptistam, * & (cētes 50	50	iacturam fecerit commutationis ἀντάλλαγμα
30	suis, αὐτῶ	37	alij uero – quasi	50	commutationem accusatiuus.
31	illi aspiciens ἀναβλέψας	38	Tunc ἐν αὐτῷ	51	me confessus fuerit, ἐπαχυνθῆμε
31	homines, * ὅτι quia	40	Respondens * δὲ autem	51	confusus fuerit super erubuerit me (me,
31	arbore * ὅρῳ cerno	40	de illo, de se	52	confitebitur eum ἐπαχυνθήσεται αὐτῷ
32	& cœpit uidere, καὶ ἔποιήσε μὲν αὐτῷ ἀνα- βλέψαι	42	palām παρησία		confundetur super eū, erubescet eum
	& fecit eū respicere		libere,		

COMMENTARIUS IN CAPVT OCTAVVM.

Bi Marcus tam diligēter explicuit surdi & muti, & insuper linguæ im-
pedimentum habentis historiā: in quo dominus se ostendit integræ con-
ditorem naturæ, & corruptæ reparatorem: mox subdit aliud signum, in
quo idem se ostendit eum esse, qui uniuersæ à se conditæ prouidet crea-
turæ, dicens. ¶ In diebus illis iterum cum turba multa esset cum IESU, 39
nec haberent quod manducarent, cōuocatis discipulis, ait illis: Misereor super turbā,
quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant. Et si dimisero eos ie-
iunos in domum suam, deficient in uia: quidam enim ex eis de longè uenerūt. Et re-
sponderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?
Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ
discumbere super terram. Et accipiēs septē panes, gratias agens, fregit, & dabat disci-
pulis suis, ut apponerēt: & apposuerūt turbæ. Et habebāt pisciculos paucos, & ipsos
benedixit, & iussit apponi. Et manducauerunt, & saturati sunt. Et sustulerūt quod su-
perauerat de fragmentis, septem sportas. Erant autem qui manducauerāt quasi qua-
tuor milia, & dimisit eos. ¶ Quod hic dicitur, sustinent me, apud Matthæum dicitur,
perseuerant mecum: quamuis utrobicq; Græce idem sit uerbū, scilicet προσμένετε μοι,
quod potius, manēt apud me, uertendum erat: ut in Matthæo quoq; admonuimus.
Porro quæ hic habentur, à Matthæo cap. quintodecimo, numero 154. narrata sunt.

LITTELLA CA. VIII.
16
17
18
19
20
21
22
23
24

Et hic & illic eadem prorsus rerum intelligentia est. Erat autem tunc dominus in deserto, & illo quidē quod dici solet Bethsaidā. Ex quo ingressus in nauim cum discipulis suis, in regionem mediam in ter Bethsaidam, & Tyberiadē concessit, dicēte Marco.

40 » Et statim ascendens nauim cum discipulis suis, uēnit in partes Dalmanutha. Et exierūt pharisæi, & cœperunt cōquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo, tentantes eum. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amē dico uobis, si dabit generatiōi istī signū.

» Quod hic dicit Marcus, in partes Dalmanutha, Matthæus dicit, in fines Magedan, siue ut nunc codices Græci habent, in fines Magdala. Vnde fit ut Magedan sic dicta à fructu suauī & electo, & Magdala à turribus, et Dalmanutha à paupertate parata & numerata: eadem sint loca. Quod autē subiungit, cœperunt cōquirere cum eo: perinde est atq; conferre & miscere sermonem cum eo. Et addit Marcus hic ultra Matthæum, quod dominus ingemuit spiritu, nimirum sicut ingemuit super surdum & mutum, ob cæcitatē cordis eorū: & multo quidem magis, quod ob obicem quem opponebant, nullam prorsus sanitatem recipere possent: dominus autem eos saluare uolebat. Et quod subiūgit: Si dabitur generatiōi istī signū, quod perinde est ac si dixisset: Non dabitur generatiōi istī signū, id intelligitur de signo, ut petebant è cœlo. Nam ex Matthæo, numero 122. dixit eis dandū signū Ionæ prophetæ, quod non è cœlo dandum erat eis, sed ex inferno. Matthæi capite sextodecimo, numero 155. hæc pharisæorū & Sadducæorum subdola cum domino cōgressio, latius exprimitur. Quibus dimissis, ut qui necq; doctrinā, neque melam recipere, per mare, aliō cōcessit dominus. Quod subdit Marcus, dicēs.

41 » Et dimittens eos, ascendit iterum nauim, & abiit trans fretū. Et oblitī sunt panē sumere, & nisi unum panē nō habebant secū in nauī. Et præcipiebat eis, dicens: Videte & caute à fermento pharisæorum, & fermento Herodis. Et cogitabant ad alterutrum dicentes quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis IESVS: Quid cogitatis, quia panes non habetis? Nondum cognoscitis, nec intelligitis? Adhuc cæcatū habetis cor uestrum: Oculos habentes nō uidetis, & aures habentes nō auditis? Nec recordamini quando quinque panes fregi in quinque milia, & quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. Quando & septem panes in quatuor milia, quot sportas fragmentorū tulistis? Et dicūt ei: Septē. Et dicebat eis: Quomodo nondū intelligitis? Et ueniūt Bethsaida. Et adducūt ei cæcū, & rogabant eū, ut illum tanget. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra uicum, & expuens in oculos eius, impositis manibus suis, interrogauit eum si quid uideret. Et aspiciēs ait: Video homines uelut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cœpit uidere, & restitutus est, ita ut clare uideret omnia. Et misit illum in domum suam, dicēs: Vade in domū tuam, & si in uicum introieris, nemini dixeris.

» Abiit trās fretum, ad orientem flectens: nam Bethsaidā & Cæsarea Philippi, ad quas profectus est dominus, respectu Dalmanuthæ regiōis, in parte oriētali sitæ sunt, quod ex Topographijs cognoscere promptū est. Et quod dicit: Videte & caute à fermento pharisæorum, & fermento Herodis, id est quod ait Matthæus cap. sextodecimo, numero 156. à fermento pharisæorum & Sadducæorū. Vnde conijci potest, Herodē fuisse de hæresi Sadducæorū: & Sadducæos, eos esse qui cap. tertio huius appellātur Herodiani. Fermentū Sadducæorū, est doctrina manifeste impia: pharisæorum, hypocrisis & uana pietas. Et cū ait dominus: Adhuc cæcatū habetis cor uestrū: Oculos habentes nō uidetis, & aures habentes nō auditis: taxat eos ut adhuc obnoxios oraculo Esaiæ dicētis cap. sexto: Audite audiētes, & nolite intelligere: & uidete uisionē, & nolite cognoscere. Excaeca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudet: ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & cōuertat, & sanet eum. Reliqua similia sunt ijs, quæ Matthæus habet cap. 16, usq; ad historiam de cæco

de caeco oblato (quam Mattheus non tetigit) cui dominus, expuendo in oculos eius, & manus ei imponendo, uisum restituit. Caecus illi Bethsaidae offertur. Et qui offerunt, rogant ut illum tangat. Et haec, fidei offerentiū signa sunt. Caecus, quēq; mente corruptum & dei cognitione priuatum significat. Manum caeco porrigit, quod indicat eū non denegare auxiliū suū fidentibus, et opē postulātibus. Educit extra uicū, id est extra pagū, docēs opera quoq; diuina extra uulgi prospectū esse faciēda. Quod primum expuit in oculos, & manus imponit, id nostram primam exprimit plasmatōnem, quae secundum carnem est. Et ideo interrogatus qui sanabatur, sensum quīdem fatebatur, sed nondum consummatum. Quod secundo tangit, & perfecte uidet omnia, id secundam nostram significat generationem, quae secundum spiritum est, quae secūdo diuinitatis tactu nobis obuenit, & qua perfecte discernimus omnia. Primo nāque deus facit quod imperfectum est, deinde quod perfectū: primū quod carnale animalēq; est, subinde quod coeleste atque spirituale. Mittit dominus illuminatum in domum suam. Sed quae est domus spiritualiter illuminati, nisi ecclesia? Qui sunt uici extra ecclesiam: nisi infidelium termini, quibus sacramenta diuina non sunt aperienda nisi domi sint, & ad sanctam accesserint ecclesiam? Et ideo à domino audiuit id: Si in uicum introieris, nemini dixeris. At domi, ut cuiquam diceret non prohibuit, sed foris. Porrò ut uerba CHRISTI erant parabola, ita & facta. Neque enim factum ipsum latere uoluit, quod re ipsa seipsum praedicabat tā domesticis, & ijs qui illū adduxerant, quā Bethsaidicis incolis qui eum apprime nouerāt, sed quod sub inuolucro suorū tum uerborū, tum factorum tegebatur. Post haec Marcus de profectōne domini à Bethsaida urbe maritima, in Caesareā Philippi, quae illa multo orientalis est, & citra Libanū montem, inter fluēta duorū fontium Iordanis sita, mentionē facit, dicens. ¶ Et egressus est IESVS & discipuli eius, in castella Caesareae Philippi, & in uia interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines? Qui responderunt illi, dicentes: Alij Ioannem Baptistam, alij Eliam, alij uero quasi unum de prophetis. Tunc dicit illis: Vos uero quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es CHRISTVS. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. Et coepit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus & scribis, & occidi, & post tres dies resurgere. Et palam uerbum loquebatur. Et apprehendēs eum Petrus, coepit increpare eū. Qui conuersus & uidens discipulos suos, cōminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quae dei sunt, sed quae sunt hominum. ¶ Quae hic Marcus discutit, eadē aut certe similia habet Matthaeus cap. sextodecimo, numeris 157. 158. Et quod dicitur hic: Et cōminatus est eis ne cui dicerent de illo, apud Matthaeum dicitur: Tunc praecipit discipulis suis, ut nemini dicerent quod ipse esset IESVS CHRISTVS. Quo fit ut illud ἐπετίμησε apud Marcum, quod aliās increpare & obiurgare interpretari solēt, hoc in loco adiectis minis prohibere significet: ac si dicamus, interminatus est siue arcte praecipit eis, ne cui dicerent περὶ αὐτοῦ, id est de se. Quidnam? Quod ipse esset CHRISTVS. Quod uero sequitur, & post tres dies resurgere, Matthaeus sic habet, & tertia die resurgere. Quare uerti potuit, itra tres dies, siue in tribus diebus resurgere: ne uideretur diaphonia, ut in libello de triduo CHRISTI, fusius discussimus. Et quod rursus ait Marcus, Et palam uerbum loquebat, hoc est libere ac aperte nulla uisus parabola dicebat dominus se oportere multa pati, reprobari, & occidi, & tertia die resurgere. Postremo cum ait: Et cōminatus est Petro dicens: Vade retro me satana, id cōminatus est, designat, increpauit, et acerbe reprehēdit. Nā quod adijciē, Vade retro me satana, nō est cōminātis, sed increpantis & asperē reprehēdentis, etiā si comminari sit quippiā in iungere, aut inhibere additis minis. Haec autem omnia ipse quoq; Matthaeus habet cap. decimo sexto, ut iā dictū est, deinde subiūgit Marcus

43

de cruce CHRISTI ferēda factū sermonē, dicēs. ¶ Et cōuocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si quis uult me sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim uoluerit animā suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter me & euangelium, saluam faciet eam. Quid enim proderit homini si lucretur mundum totum, & detrimentū animæ suæ faciat? Aut quid homo commutationis dabit pro anima sua? Qui enim me confessus fuerit, & uerba mea in generatiōe ista adultera & peccatrice: & filius hominis confitebitur eum, cum uenerit in gloria patris sui, cum angelis sanctis. ¶ De hac CHRISTI imitatione in ferenda cruce, & sui abnegatione: quæ nihil aliud est quàm mortificatio sui: & (ut sic dicam) sancta quædam apathia, qua quis non in se, sed in deo uiuit: non in sua, sed in dei uoluntate (nullam enim uoluntatem, nisi eam, quæ dei est, habere debet sanctus apathes, & uerus CHRISTI imitator) dictum est Matthæi capite sextodecimo, numero ceteresimo sexagesimotertio. Sed hic addit Marcus ad Matthæum, quod dominus habiturus de cruce ferenda sermonem, aduocauerit turbam unā cum discipulis suis: nā Matthæus tātum discipulorū meminit. Vnde cognoscitur uoluisse etiam dominum turbā in ferenda cruce esse sui imitatricem: idēq; ad omnes uere perfectēq; fideles pertinere. Addit etiam particulam, pro qua nunc legitur in recentioribus codicibus nostris: Qui enim me confessus fuerit, & uerba mea in generatione ista adultera & peccatrice: & filius hominis confitebitur eum, cum uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. Sed Marcus nō habet Græce, cōfessus fuerit, & confitebitur, sed ἐσαυχθη θῆ & ἐπαυχθη ἑσῆτα, id est erubuerit & erubescet: estiq; eadem sententia cum hac Lucæ capite nono: Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum uenerit in maiestate sua, & patris & sanctorum angelorum. Quin & uetusti codices habent, non confessus fuerit, & confitebitur: sed confusus fuerit, & confundetur. Vnde fit, ut uetus interpret confundor & erubescor pro eodem acceperit. Qui sanē plerq; in Marco magis improprie uertisse uidetur, quàm alius aut aliq, qui alios Euangelistas uerterunt: quisquis is fuerit Marci interpret, ne quis putet eum fuisse Hieronymum. Et idcirco quispiam hoc sermone offensus: Qui enim me confusus fuerit, & uerba mea in generatiōe ista adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cum uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis, murauit confusus in confessus, & confundetur in confitebitur, duplicem pariens confusionem. Per uerba mea & sermones meos, euangeliū intelligimus. Generatio adultera est, quæ à deo recedit, & alteri adheret. Peccatrix, quæ mandata dei transgreditur. Filius hominis, dominus noster, saluator mundi. Ergo eū nō erubescamus & sanctum euangeliū: sed potius toto corde, toto animo, totisq; uiribus amplectamur: ut cū uenerit in sede maiestatis suæ cum patre & spiritu sancto, & sanctis angelis iudicare uiuos & mortuos: ipse nos nō erubescat, sed filiorum loco amplectatur inter sanctos angelos & iustos, quem in mundo amplexi fuerimus inter impuros & iniustos. Sed id faciamus nō attendentes nos ipsos, sed gloriam eius solius, qui omne bonum est, & qui trinus cuncta gubernat, id est pater & filius & spiritus sanctus. Cui honor & confessio & gloria in perennia seculorum secula. Amen.

CAPVT NONVM.

44

T dicebat illis: Amē dico uobis, quia sunt quidam de hieftantibus, qui non gustabunt mortem, donec uideant regnum dei ueniēs in uirtute. Et post dies sex assumpsit IESVS Petrum & Iacobum & Ioannē, & duxit illos in montem excelsum solos, & trāsfiguratus est coram ipsis. Et ueftimenta